

EGYENLŐSÉG

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Zsidó felekezeti és társadalmi hetilap.
Budapest, VI. Váczykörút 23
hova minden küldemény intézendő.

SZERKESZTI:

SZABOLCSI MIKSA.

Előfizetési feltételek:

Egész évre házhoz küldve . . . 8 frt.—
Félévre 4 »—
Negyedévre 2 »—
Egyes szám ára 16 kr.

MEGJELENIK MINDEN PÉNTEKEN.

Tartalom: A „haladó” vidék. V. cikk. Sz. M-tól. —
Sabbatai Zevi. — A megijedt Svábhegy. —
Az orsz. izr. tanító-egyesület közgyűlése. —
Előfizetési felhívás. — Heti naptár. — Hazai
hírek. — Külföldi hírek. — Hirdetések.

JELIGÉNK:

Nem e g y atyánk van-e mindnyájunknak,
Nem e g y Isten teremtett-e bennünket,
Miért cselekednék hát hűtlenül a testvér
testvére ellen!

Malachi 2. fejezet 10. vers.

A „haladó” vidék.

V.

Alig hihetjük, hogy az eredmények, melyeket előző cikkeinkben úgy nagyjából érintettünk, megfelelnek a magyarországi rabbiszeminárium, — mert itt rejlik a bajok egyik főforrása — felállításával összekötött intenczióknak.

Évtizedeken át elkeseredetten folyt a harc: kell-e, üdvös-e egy rabbiszeminárium felállítása, vagy sem.

A régiékhöz ragaszkodók váltig hirdették, hogy az intézetből kikerülendő rabbik eltávolodnak majd az ősi alaptól és egyenesen veszedelmévé fognak válni Izrael hitének, melyet meg nem változtatható évezredek kinya, az inkuizicziók tüze, egy világ szüntelen üldözése.

Meg akarjuk mutatni, — hangzott az ellenpárt jelszava — hogy egy modern képzettségű, magyar szavú rabbi is hű őre, buzgó tanítója és terjesztője lehet a zsidóság tanainak. Meg akarjuk mutatni, hogy nem okvetlenül szükséges, hogy a zsidó pap világsufja legyen, hogy elzárkózottan éljen a világtól és annak követelményeitől, csak hogy szent feladatának megfelelhessen. Kifogástalanul vallásos és a zsidó tudományokban jártas, de e mellett határozottan felvilágosodott rabbikkal akarjuk megajándékozni a magyar zsidóságot.

És a haladóknak igaza volt abban, hogy vallásosság és felvilágosodottság tényleg nem összeférhetetlen dolgok, igazuk abban, hogy a zsidó pap lehet tudományosan képzett, minden tekintetben modern ember, és lehet egyszermind a legbuzgóbb, a legodaadóbb tanítója a hitnek és a hit szabványainak, (példa erre a berlini rabbiszeminárium és az ebből a szemináriumból kikerült növendékek), de nem lett igaza abban, hogy az általa felállított tételt az a rabbiszeminárium és annak a rabbiszemináriumnak a növendékei (vannak dicséretes kivételek, melyeknek azonban ősidóktól fogva az a természetük, hogy a roppant kisebbséget képezik) igazolták volna, melyet hosszú, elkeseredett tusák és az orthodoxok legyőzőse után az egész magyar zsidóság számára emeltek.

Az eddigi eredmények tulnyomó része — fájdalom! — az orthodoxoknak adott igazat.

Orthodoxaink, kik oly makacsul és oly hosszú ideig küzdöttek a magyar rabbiszeminárium felállításá ellen, igaz, el nem ismernék ez intézet létjogát akkor sem, ha más eredményeket mutathatna fel, és szentjei fentartanák a már előre kihirdetett anathémát akkor is, ha a gyűlölt iskolából akármilyen szigorú elvekkel felruházott rabbik kerülnének ki, de végre is, egészen más, ha a szemrehányás, melylyl az ellenfél illet, igaz is, és más, ha az nem egyéb,

mint a csökönység és az álokoskodás kifolyása. Az igazság hatalma, a táplált félelmet megczáfoló szép eredmények előtt meghajolna az orthodoxismuskak mérsékeltbb része, és minden esetre a fiatal generáció java. Kő kő után hullanék le így az évtizedek óta fennálló válaszfalról és derengne a remény, hogy a pártokra szakadt szerencsétlen magyar Izrael mihamarább ismét egygyé válik és mint hatalmas, egységes testület olyan mértékben teljesíti majd a haza- és emberszeretet, a vallás és a kultúra kötelességeit, a milyen mértékben azokat teljesíteni a jelen viszonyok közt a legtávolabbról sem képes.

De nemcsak az egyesítést biztosítanak más, mint a jelen eredmények, de végtelen hasznot huzna belőle a zsidók köztii mivelődés, és beláthatatlan előnyeket a nemzeti nyelv. A határszéli részek kultúra és iskolagyülölő vidékeiben nem hódítana folyton (a mi az utolsó években — fájdalom! — ijesztő arányokban történik,) a csodarabbik kultusza- a hivek nem ragaszkodnának mindjobban egy rut, értelmetlen zagyalékhoz, mint jó zsidóhoz és a vallásos szertartá-

sokhoz egyedül méltó nyelvhez, de inkább hajlanának a szelidebb erkölcsök, az iskola és a hazai nyelv felé: hiszen láthatni, hogy a felvilágosodottság, a magyar nyelv használata a szószéken legkevésbé sem veszélyezteti a vallásosságot. A r—i, a p—i, a sz—i pap egyenesen doktor és a templomban magyarul predikál, és mégis milyen igazán vallásos és hitbuzgó ember!

De ne többet erről. Mert nem hisszük, hogy léteznék olyan barátja a szemináriumnak, a ki a jelen eredmények mellett azt tétélezhetné fel, hogy a szeminárium talpalatnyi tért is képes elhódítani az orthodoxismustól. De a jelen viszonyok közt *nem is óhajljuk ezt*. Képzeljük csak a felfordítást, ha pl. Beregszász rabbit választana, ki töröl intézményeket, melyek évezredek óta fennállanak, és melyek egyenesen a bibliában vannak előírva, ki a vegyes házasságok mellett száll sikra, fáklyák és zenehasználatát hozza be az eddig egyszerűsége által kilünt zsidó temetkezéseknél, ki imát ima után töröl és a ki nagy szerénységében kijelenti, hogy a

Sabbatai Zevi.

(Folytatás.)

Sabbatai modora, a rendkívüli csodás tünemények, nők és gyermekek jövendölései még törököket is elragadtak annyira, hogy a nagyvezér tartott attól, ha Sabbatait a maga távolléte idején is Konstantinápolyban hagyja, hol az izgatottság nőttön nőtt, még magában a fővárosban találna forrongás kútni s azért meghagyta, hogy április 17 én, két havi fogság után vigyék *Abydos* dardanellai várba, hol az államfogyokat őrizték.

A sabbatiánusok ezt a várt elnevezték a hatalom tornyának. (Migdal Óz)

Ha Sabbatai Zevi pillanatig kételkedett önmagában, ez a helyváltoztatás ismét biztatta, valamint bizlatták a divan különös elnézése és a zsidók növekedő részvéte. Ismét teljességgel messiásnak érezte magát.

Midőn április 19-én megérkezett a várba, peszach előnapja lévén, maga és kísérei számára bárányt vágott le, és a zsiros részekkel együtt ette, mik a talmud törvényei szerint tiltottak. Állítólag oly áldási formulát használt, mely azt jelentette, hogy a mozesi-talmudi és a rabbinikus törvény el van törölve és mely így hangzott legyen: »Áldassék Isten, ki a tiltottat ismét megengedi«

Abydosban Sabbatai valóságos udvartartást rende-

zett be magának azokon a jelentékeny összegeken, miket fivéreitől és gazdag rokonaitól kapott. Sarah felesége nála időzhetett és a messiás-királynét adta, elbájolva a tömeget szépségével. A török főváros hemzsegett a hajóktól, melyek hiveit a dardanellai várba szállították. A hajók viteldija napról-napra emelkedett.

Minden országból és világrészből tömegesen jöttek a zsidók a fogházba, hogy őket egy tekintetre méltassa. A várfelügyelő persze jól járt mellette, mert bevételi díjt szedett és 5—10 tallért követelt személyenként. A helység lakói is örültek a bőséges bevételnek, melyhez lakások kiadása és élelmi szerek eladása által jutottak. Valóságos aranyeső hullott *Abydosra*.

Az a hatás, melyet e tények, miket folyton tuloztak, Europa, Ázsia és Afrika zsidóságára gyakoroltak, leírhatatlan.

Csekély kivétellel mindannyian meg voltak győződve Sabbatai Messiás voltáról és legközelebb — legkésőbb két év multán — történendő megváltásról. Azt mondogatták, ha elég bátor volt Konstantinápolyba menni, bár nyíltan hirdette a szultán detronizálását, és mégis életben hagyták, sőt fogsága is csak látszólagos, ez elég arra, hogy a régi és új proféták jövendölései megerősítsenek.

A zsidók komolyan készültek arra, hogy visszatérjenek ősi honukba. *Magyarországon házaik tetőzettel kezd-*

mit a Sulchan Aruch szerzője megengedett magának, azt ő is megteheti; ő is szerez egy Sulchan Aruchot, persze egy ujat, ő, ki a rabbinikus tudományokból nem vett fel magába annyit, mint Rabbi József Káró, a Sulchan Aruch szerzőjének — szakácsnéja; — erről tehát ne szóljunk, ezt a pozíciót ezidőszerint tökéletesen fel kell adnunk; az orthodoxia jobban irtózik a szemináriumtól, mint valaha, és *igaza* van; nagyobb baj ennél, hogy a szemináriumból kikerült fiatal rabbik egynehánya, mint ezt előző cikkeinkben kifejtettük, az általuk elfoglalt, ugyanis már nagyon messzire »elhaladt« községet, ha ezek még idejekorán utjukat nem állják, folytonos »reformjaik« által oly lejtő felé terelik, hol már fölösleges a reform a rabbival együtt.

Nem mondhatnók, hogy a minden áron való »reformálás« szükségét már a szemináriumban oltották volna a fiatal rabbika. Szemináriumban nem szabnak irányt a jövő pap élé. Tökéletesen őrá bizzák, hogy leendő községet milyen elvek szerint vezesse, feladataiul mi- ket tüzzön ki. Irány és elv egyáltalán idegen

valami egyetlen zsidó főiskolánkban. Mindegyik tanár teljesíti kötelességét, tanít, és jól tanít, azt azonban egyik sem tekinti kötelességének, — a felvételi levélben ez nincsen kialkudva, — hogy tekintettel a pályára, melyre a vezetése alatt álló növendékek készülnek, tekintve, hogy mindegyik ifju ember egy község vezetésére van hivatva, időről-időre arról a vallásos irányról is szóljon valamit, melyet zsidó papnak követnie kell, milyen elvek vezessék őt működésében, miket kezdeményezzen és miktől tartózkodjék. A fiatal theologus maga szab magának »irányelveket« és ha ebben a munkájában tekintetbe veszi tanárai előadásait is, olyan rendkívüli mulatságos mixtum kompositum születik meg, mint aminőt egy nagyobb vidéki hitközség rabbijában megismerni, tanultunk. Az illető az iskolában levetkőzteti a gyermekeket, hogy megnézzze, viselnek-e »cizcisz«-t, míg az apáknak azt regélgeti, hogy a Mózes tana bizony nem más, mint egy nagy hamisítás.

És a jeles pap mind a két esetben a szemináriumban nyert tanokat követi. Az agg Bloch

ték lebontani. Felhagytak üzleteikkel; legalább ujakba nem kezdtek. A nagy városokban, Amsterdamban, Livornoban, Hamburgban, a hol a zsidók domináltak a kereskedelmet, ez által fennakadás állt be.

Majdnem valamennyi zsinagogát az S. Z. (צו) betűkkel diszitették; majdnem mindenütt behoztak egy imát ezzel a formulával: »Áldd meg urunkat és királyunkat, a szent, igazságos Sabbatai Zevit, Jakob istenének messiását.«

Ghazati Náthán meghagyta a községeknek, hogy ünnepeken és ünnepélyes aktusoknál külön imát mondjanak érté: »és megvalósult rajta a próféta szava, hogy rajta nyugszik Isten szelleme, a bölcsesség szelleme stb.«

Elfogadták és benyomatták az imakönyvekbe.

Europában az összes hitközségek Amsterdament nézték mintául, ott pedig nagyon is uralkodott a rajongás mámore. Az előljárók is ünnepnek tekintették azt a napot, melyen Sabbataira vonatkozó levelet kaptak

Az amsterdamiak szabadontanusították örömeiket, és nem restelkedtek sem a keresztények, sem a hatóságok előtt. *Naar* Izsák és a gazdag *Pereyra* Abrahám a messiásához készültek utazni, és előbbi ezt gunyosan be is jelentette a hitetlen Sasportas Jakabnak

A hamburgi hitközség mindenben követte az amsterdami, vagy éppen túl is tett rajta. Az előljáró-

ság behozta azt a szokást, hogy ne csak szombaton, hanem hétfőn és csütörtökön is imádkozzanak Sabbatai Zeviert. A hitetleneket kényszerítették, hogy a zsinagógában maradjanak és legalább hangos ament mondjanak. És ez mind a művelt *de Castro* Bendito orvos kezdeményezésére történt. A hívők valósággal fenyegették a csekélyszámu ellenfeleket, ha csak egyetlen korholó szót is ejtettek ki Sabbatai Zevi ellen.

Velenczében egyik szombaton verekedés fejlődött ki a sabbatiánusok és a nem hívők közt; az utóbbiak közül egyet kevés híján agyonütöttek.

Midőn Sabbatait megkérdezték, mint kell elbánni a hitetlenekkel, azt felelte, ő, vagy Primo Sámuel, hogy azokat egyszerűen — még szombaton is — meg lehet ölni. Az ily büntetés végrehajtói bizton üdvözülnek.

Askenazi József, *budaitalmud* tudós, ki Vlnából ment oda, s kinek fia és unokája később buzgó üldözői voltak a sabbatiánusoknak, kijelentette, hogy halálra való az a zsidó, ki nem imádkozik Sabbataiért.

Nikolsburgban (Morvaország) a messiási rajongás következtében oly heves surlódások és zavargások voltak, hogy *Ditrichstein* gróf, tartományi kapitány megnyugtató kiáltványokat volt kénytelen kibocsátani.

(Folytatása következik.)

rabbi a Sulchan Aruch szabványait tradálta előtte, míg dr. Bacher tanár azt fejtegette előadásában, hogy Mózes parancsait *kik* szerezték századokkal Mózes halála után.

Fiatal rabbijaink java részénél rendszeren úgy történik az »irányelvek« megszabása, hogy vagy az egyik, vagy a másik tanár tanításait teszi magáévá, de minthogy mindig elfogadhatóbb a tagadás, nagyobb részt a *biblia kritika* tanait adoptálják a magyar Izrael leendő vallásőrei, a mi Bloch rabbi ur által dehomgy zavarja, hisz ő megtette kötelességét, előadásait hiven megtartotta.

Hogy erre a fejezetre tértünk, hadd mondjuk el, a mi régen fekszik szivünkön hogy a biblia-kritika tanítása a szemináriumon egyenesen *bűn*. Ez a tan a hitelenség mérgét csepegteti oly emberek szivébe, kiknek feladata lesz a *hitet* tanítani. A biblia kritika előadása elmentébe hozza a fiatal embert saját magával, meggyőződését lelkiismeretével, kötelességét tudomásával és vagy jezsuitává válik, vagy hittagadóvá, (hogy vannak dicséretes kivételek, már fenn említettük); mert vajmi kevés azok száma, kikben meg van az az erkölcsi erő, hogy lemondjanak pályájukról, mert nem akarják isteninek hirdetni azt, miről ők azt hiszik, hogy nem más, mint több ismeretlen ember gyártmánya.

Nem ehhez a fejezethez tartozik rabbiszemináriumunk egy másik nagy hibája, mely abban áll, hogy nem egy fiatal papot bocsájtanak el, ki külső pítvarába sem hatolt be a talmudikus ismereteknek, és más fejezetbe tartozik az *általános* szellem is, mely az intézetben uralkodik és mely, tudja Isten, talán jobb lenne, ha nem ilyen lenne. Lesz alkalmunk ezzel is bővebben foglalkoznunk; itt csak azt akarjuk még megjegyezni, hogy a szellemért, mely a szemináriumból kiárad, és mely nagyrészen megteremtette az előbbi cikkekben méltatott »haladó« vidéket, nemcsak a szeminárium tanárai felelősek, de *felelősök a vezérlő és vizsgáló bizottság tagjai is*, kik sokat változtathatnának, sokat javíthatnának a dolgokon, és nem teszik. Még mindig nem késő. A szeminárium meg mindig a magyar zsidóság legnagyobb jóltevőjévé válhatik, csak azon kell lenni, hogy *tudomásul vegyék a tanárok is, miszerint leendő zsidó papokat nevelnek.*

Sz. M.

A megíjedt Svábhegy.

Szájról szájra jár a hir. Borzad elmondója és rémület és iszony fogja el a hallgatót. És a kik a hirről tudomást vettek, megegyeznek abban, hogy halatlán merényletet állanak szemben a szegény svábhegyi zsidók, kik, mitsem sejtve a fenyegető veszedelméről, szépen meghuzódtak szerény nyári palotácskáikban, hol most csak félelem és rettegés közl költik el költséges lakomaikat és rémes gondolatok zavarják őket a legáhitatosb kártyajáték közepette.

Szegény svábhegyi gazdag zsidók!

De ki is gondolta volna, hogy a mi világban találkozék valaki, ki ilyenre adja a fejét, és hogy ez a valaki épen Wahrmann Mór legyen!

De ha tiszter is Wahrmann Mór, még akkor sincsen joga kompromittálni a svábhegyi zsidókat, kitenni őket ilyen szégyennek!

Nagyot, rettenetést képzelsz, megijesztett olvasóm, ilyen bevezetés után, s kivált ha láttad a fel-dult svábhegyi arcokat, csak egy iszonyatos csapásra gondolhatsz, melyet a Lipótváros halátlan képviselője választói tekintélyes részére mérni akar; képzelhetsz. gondolhatsz bármilyen szörnyűeket, oly merésznek még sem tartom fantáziádat, hogy egész a valóig felszárnyalhasson.

Hallgassuk meg azért a pesti zsidó elnök és egy nála, úgy látszik, megbízás folytán megjelent ép oly kedves, mint szép, fiatal hölgy közt folyt következő párbeszédet, hogy megtudjuk végre, mi okozta a svábhegyi rémületet, mi tette boldogtalanná a szegény Kroezusokat.

— Nemde, képviselő ur, szólt társalgás közben csak úgy per tangentem odavelve a bájos látogató, nemde csak rossz vicez, mit a Svábhegyen szerte beszélnek, hogy t. i. felajánlotta volna képviselő ur a *Renételket* egy zsidó templom építésére.

— Nem a, egész komolyan tettem erre nézve ajánlatot.

— Igazán, nem mondhatom, mennyire meg vagyok lepetve. Elhiheti különben, képviselő ur, hogy az egész Svábhegy megbotránykozik tervén.

— Az egész Svábhegy! Hogyan, a katolikusok is?

— A katolikusokról nem szóltam, hiszen a Svábhegyen minoritásban vannak.

— És mégis van templomuk, még pedig igen csinos. Arra, igaz, nem emtékszem, hogy a hatolikusok megbotránykoztak volna, midőn 3 év előtt a templom építését tervbe vették, hanem azt igenis gyakran hallottan, hogy Nagysád boldogult atyja, milyen rendkívüli tevékenységet fejtett ki annak idején, hogy templomot állítsanak fel a pestiek — a *debreczeni* vásártéren. Boldogult atyja ugyanis még eljárt a debreczeni vásárookra, s ott tartózkodása alatt gyakran ellátogatott az